

Barn under 15 år som misstänks för brott

Till justitieutskottet

Justitieutskottet har den 18 maj 2010 beslutat att ge konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2009/10:105 Barn under 15 år som misstänks för brott jämte motion 2009/10:Ju9 (s, v, mp) i de delar som berör konstitutionsutskottets beredningsområde. Konstitutionsutskottet begränsar sitt yttrande till förslaget om tvångsvisa drogtester.

Utskottets överväganden

Propositionen

Propositionen innehåller förslag till ändringar i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som avser brottsmisstänkta barn som inte fyllt 15 år. Ett övergripande syfte med förslagen är att brott begångna av barn under 15 år ska utredas i större utsträckning och mer effektivt.

Ett förslag i propositionen (36 b §) gäller att kroppsbesiktning i form av drogtest ska kunna företas mot en person som är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder olovligen ha brukat narkotika, om det kan antas vara nödvändigt för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser (s. 53 f.). Beslut om sådan kroppsbesiktning fattas av åklagare.

Ett par remissinstanser, däribland juridiska fakulteten vid Lunds universitet, har ställt sig kritiska till utredningens förslag i denna del mot bakgrund bl.a. av den integritetskränkning tvångsvisa drogtestar innebär.

Lagrådet har avstyrkt förslaget. Lagrådet har anfört att drogtest genom urinprov upplevs som mycket integritetskränkande och att det vid den intresseavvägning som ska göras enligt proportionalitetsprincipen bör beaktas att olovligt bruk av narkotika har ett lågt straffvärde. Dessutom har Lagrådet uttryckt oro för att drogtesterna kan komma att användas represivt. Mot denna bakgrund har Lagrådet ansett att förslaget om tvångsvisa drogtestar inte uppfyller de krav som proportionalitetsprincipen ställer och att paragrafen bör utgå.

I propositionen anför regeringen att det bakomliggande syftet med de nu tillåtna tvångsmedlen är brottsutredande. De används främst för polisiära behov. Kroppsbesiktning vid misstanke om ringa narkotikabrott, som förslaget nu gäller, ska enligt regeringen i och för sig göras för att klarlägga om den unge olovligen brukat narkotika, men det bakomliggande syftet med kroppsbesiktningen är att värna om barnets hälsa och utveckling. Vidare anför regeringen följande (s. 56).

Den integritetskränkning som ett drogtest innebär måste i detta sammanhang ställas mot risken för ett långvarigt och allvarligt missbruk. Åtgärden bör endast få vidtas för att behovet av socialtjänstens insatser avseende den unge ska kunna bedömas. Ett positivt drogtest kan vidare bidra till att såväl barnet som föräldrarna tydligare ser allvaret i situationen och inleder en frivillig vård. Vidare har barn generellt sett en sämre kapacitet än vuxna att bedöma följderna av sitt handlande. Samhället måste därför anses ha ett större ansvar för att förhindra narkotikamissbruk hos barn än hos vuxna. Eftersom omsorgen om barnets hälsa och utveckling utgör det övergripande syftet med tvångsvisa drogtestar anser regeringen, i motsats till Lagrådet, att inte avgörande vikt kan fästas vid att olovligt bruk av narkotika har ett lågt straffvärde.

Sammantaget anser regeringen att intresset att förhindra narkotikamissbruk hos barn, med de konsekvenser ett sådant bruk har för barnets hälsa och utveckling, uppväger det integritetsintrång som tvångsvisa drogtester innebär, och till skillnad från Lagrådet anser regeringen att förslaget uppfyller de krav som proportionalitetsprincipen ställer.

Följdmotionen

I motion 2009/10:Ju9 av Thomas Bodström m.fl. (s, v, mp) föreslås att riksdagen avslår propositionen. Vad gäller förslaget om tvångsvis drogtestning av barn under 15 år anför motionärerna att regeringen lägger alltför stort fokus på polisens möjligheter att ta drogtester tvångsvis och att sådana drogtester riskerar att leda helt fel. Vidare anför de att om regeringen trots starka skäl mot tvångsvis drogtestning ändå menar att sådan ska införas borde den kunna visa starka skäl för detta, men några sådana skäl hittar de inte i propositionen. De delar bl.a. Lagrådets uppfattning att tvångsvisa drogtester på det sätt regeringen föreslår är fel väg att gå.

Gällande ordning i regeringsformen

I 2 kap. 6 § regeringsformen (RF) anges att varje medborgare gentemot det allmänna är skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Tagande av urinprov är att betrakta som ett sådant kroppsligt ingrepp (JO dnr 5978-2006, 479-2010).

Av 2 kap. 12 § första stycket RF följer att skyddet mot påtvingat kroppsligt ingrepp kan begränsas genom lag. I andra stycket föreskrivs dock en proportionalitetsprincip enligt vilken en begränsning aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den.

Utskottets ställningstagande

Utskottet begränsar sitt ställningstagande till om förslaget om tvångsvisa drogtester av barn under 15 år (36 b §) är förenligt med RF.

Inledningsvis kan utskottet konstatera att drogtest av det slag som föreslås är att betrakta som påtvingat kroppsligt ingrepp i RF:s mening. Förslaget innebär således en inskränkning av det fri- och rättighetsskydd som föreskrivs i 2 kap. 6 § RF. För att en sådan inskränkning ska få göras krävs enligt 2 kap. 12 § andra stycket bl.a. att den inte går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Frågan utskottet här har att ta ställning till är om förslaget är förenligt med denna proportionalitetsprincip i RF.

Som framgått ovan har Lagrådet haft invändningar mot förslaget. Utskottet kan för sin del notera att det i propositionen görs en intresseavvägning mellan att förhindra narkotikamissbruk hos barn, med de konsekvenser ett sådant bruk har för barnets hälsa och utveckling, och det integritetsintrång som tvångsvisa drogtester innebär. Vidare kan utskottet notera att förslaget

innebär att beslut om tvångsvis drogtest ska fattas av åklagare, som inför varje sådant beslut ska iaktta en proportionalitetsprincip. Av detta följer att drogtest endast får tas om skälen för åtgärden i det enskilda fallet uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den unge eller något annat motstående intresse. Enbart det att en person under 15 år misstänks vara drogpåverkad är enligt förslaget inte tillräckligt för att ett drogtest ska få tas, utan testet måste bedömas vara nödvändigt för att man ska kunna avgöra behovet av socialtjänstens insatser. I propositionen omnämns flera situationer när drogtest inte får tas trots att det finns skäligen misstanke om olovligt narkotikabruk (s. 71 f.).

Den intresseavvägning regeringen gör i propositionen tillsammans med kravet på att en proportionalitetsbedömning ska göras av åklagare inför varje beslut om drogtest innebär sammantaget att utskottet inte har några invändningar beträffande förslagets förenlighet med proportionalitetsprincipen i RF. Denna utskottets bedömning grundas på att möjligheten till tvångsvisa drogtest utnyttjas på det restriktiva sätt som beskrivs i propositionen. Bland andra Lagrådet har uttryckt oro för att drogtest kommer att användas som ett repressivt instrument. En sådan utveckling skulle enligt utskottet på ett väsentligt sätt rubba grunden för den bedömning som nu görs. Enligt utskottet finns anledning att framdeles noga följa rättstillämpningen, och visar det sig att möjligheten till drogtest utnyttjas på ett icke avsett sätt bör förutsättas att regeringen återkommer till riksdagen med nödvändiga förslag.

Av det anförda följer att utskottet inte delar den uppfattning som framförs i motion 2009/10:Ju9 (s, v, mp) avseende tvångsvisa drogtest av barn under 15 år. Motionen avstyrks därför i denna del.

Stockholm den 20 maj 2010

På konstitutionsutskottets vägnar

Berit Andnor

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Berit Andnor (s), Per Bill (m), Morgan Johansson (s), Andreas Norlén (m), Stefan Tornberg (c), Yilmaz Kerimo (s), Cecilia Wigström i Göteborg (fp), Helene Petersson i Stockaryd (s), Björn Leivik (m), Billy Gustafsson (s), Ingvar Svensson (kd), Anna Tenje (m), Marianne Berg (v), Phia Andersson (s), Mikael Johansson (mp), Karl Sigfrid (m) och Birgitta Sellén (c).

Avvikande mening

Tvångsvisa drogtest av barn under 15 år (s, v, mp)

Berit Andnor (s), Morgan Johansson (s), Yilmaz Kerimo (s), Helene Petersson i Stockaryd (s), Billy Gustafsson (s), Marianne Berg (v), Phia Andersson (s) och Mikael Johansson (mp) anför:

Förslaget till tvångsvisa drogtest på barn under 15 år innebär en inskränkning av det i regeringsformen föreskrivna skyddet mot påtvingat kroppsligt ingrepp. För att en sådan rättighetsinskränkning ska få göras krävs att inskränkningen inte går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett inskränkningen.

De skäl för tvångsvisa drogtest som regeringen anför i propositionen är enligt vår mening knappast av det slaget att de kan motivera den föreslagna rättighetsinskränkningen. Tvärtom finns starka skäl mot tvångsvisa drogtest. I stället för att uppmärksamma och lösa problem riskerar de att dölja problemen och förlänga tiden till nödvändiga insatser. Vi delar Lagrådets uppfattning att förslaget inte motsvarar de krav som proportionalitetsprincipen ställer och att den aktuella paragrafen bör utgå. Således tillstyrker vi motion 2009/10:Ju9 (s, v, mp) i denna del.